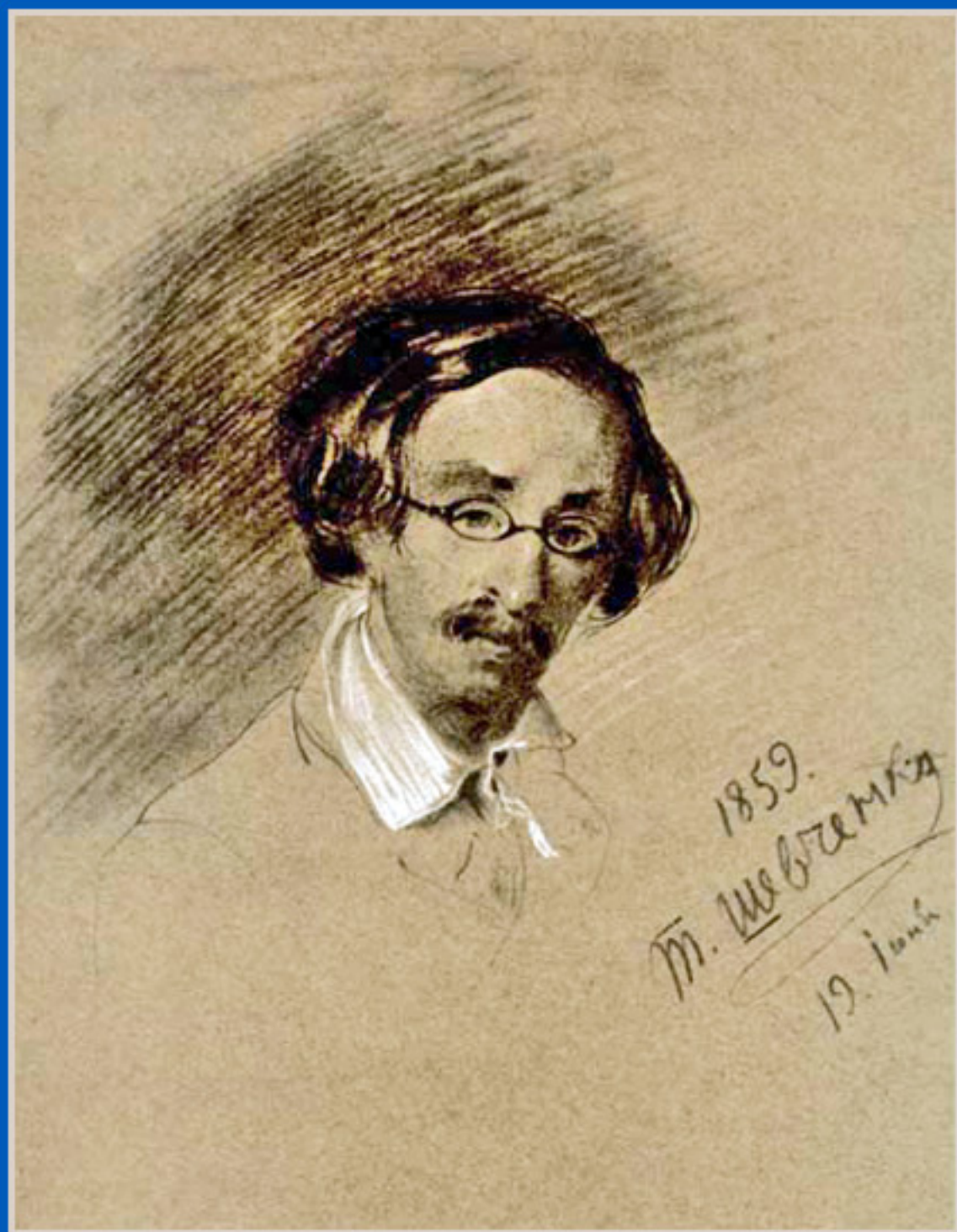

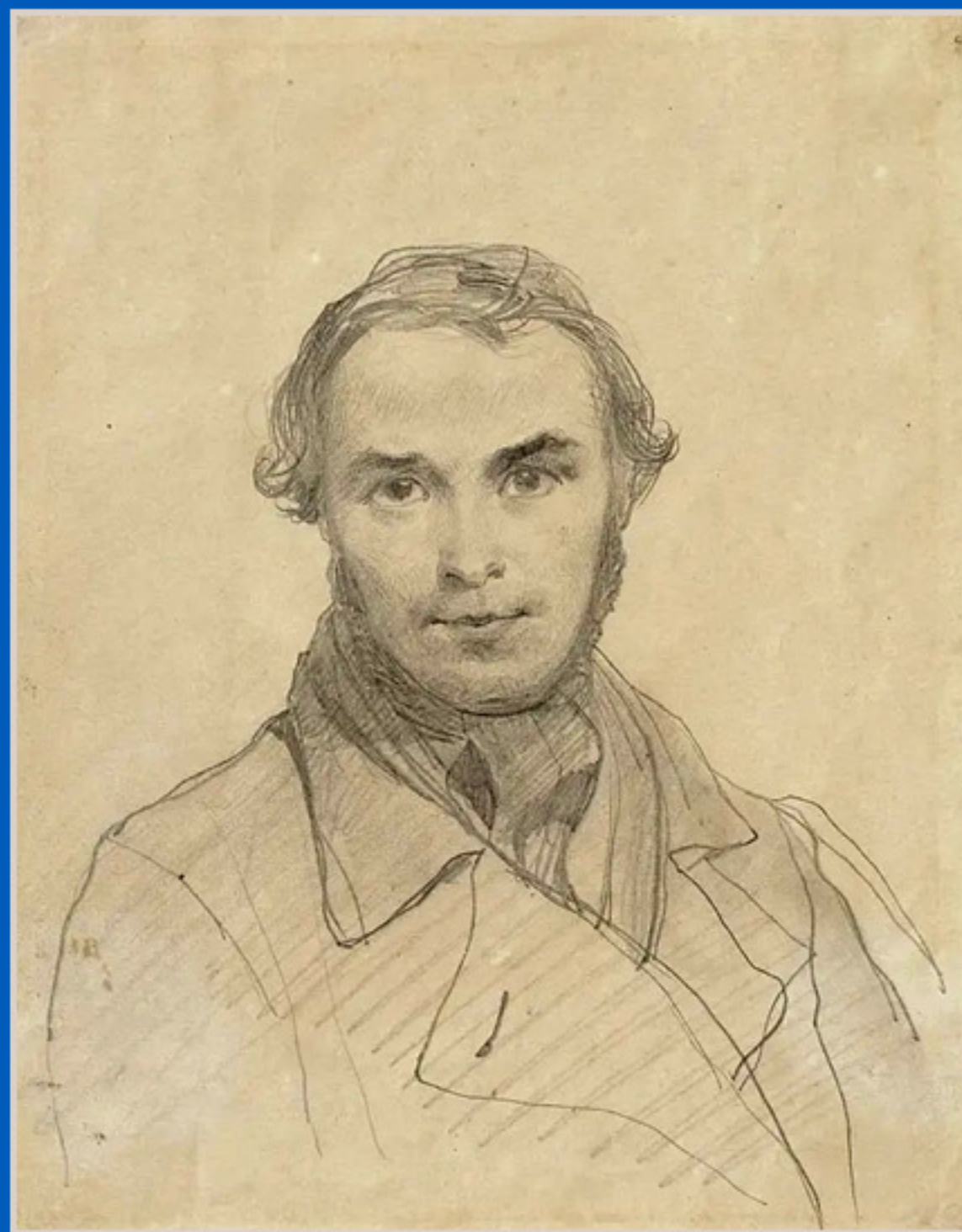
Міністерство культури та інформаційної політики України
Департамент культури ВО КМР (КМДА)
Музей історії Десятинної церкви

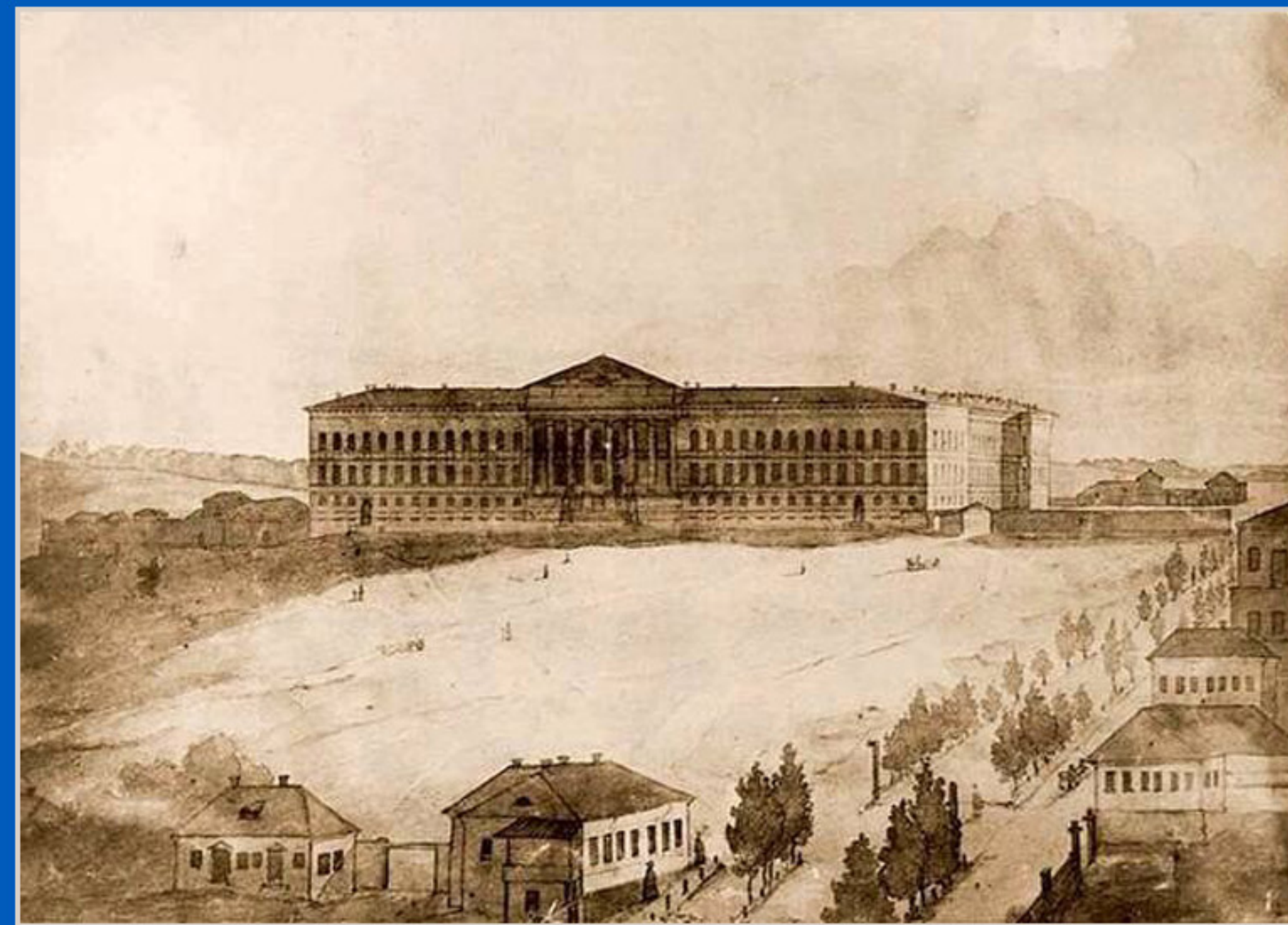
**Українська старовина в живопису Тараса Шевченка
(Київська археографічна комісія. 1845–1847)**

М. Максимович

Автопортрет Т. Шевченка

Київський університет, ескіз Т. Шевченка

9 березня минає 210 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка – великого українсько-го поета і прозаїка, видатного майстра українського образотворчого мистецтва. Серед художніх творів, що дійшли до нашого часу, значна частина виконана на замовлення Київської археографічної комісії у 1846–1847 роках. 31 травня 1843 року за поданням ректора Київського університету Святого Володимира М. О. Максимовича та указом генерал-губернатора Б. Г. Бібікова було створено Київську археографічну комісію як Тимчасову комісію для розбору давніх актів при Київському, Волинському і Подільському генерал-губернаторі. Вона займалася розглядом архівів, що існували при урядових установах і монастирях, приватних колекцій, обстеженням архітектурних пам'яток, збиранням пам'яток народної творчості тощо.

Видубицький монастир у Києві

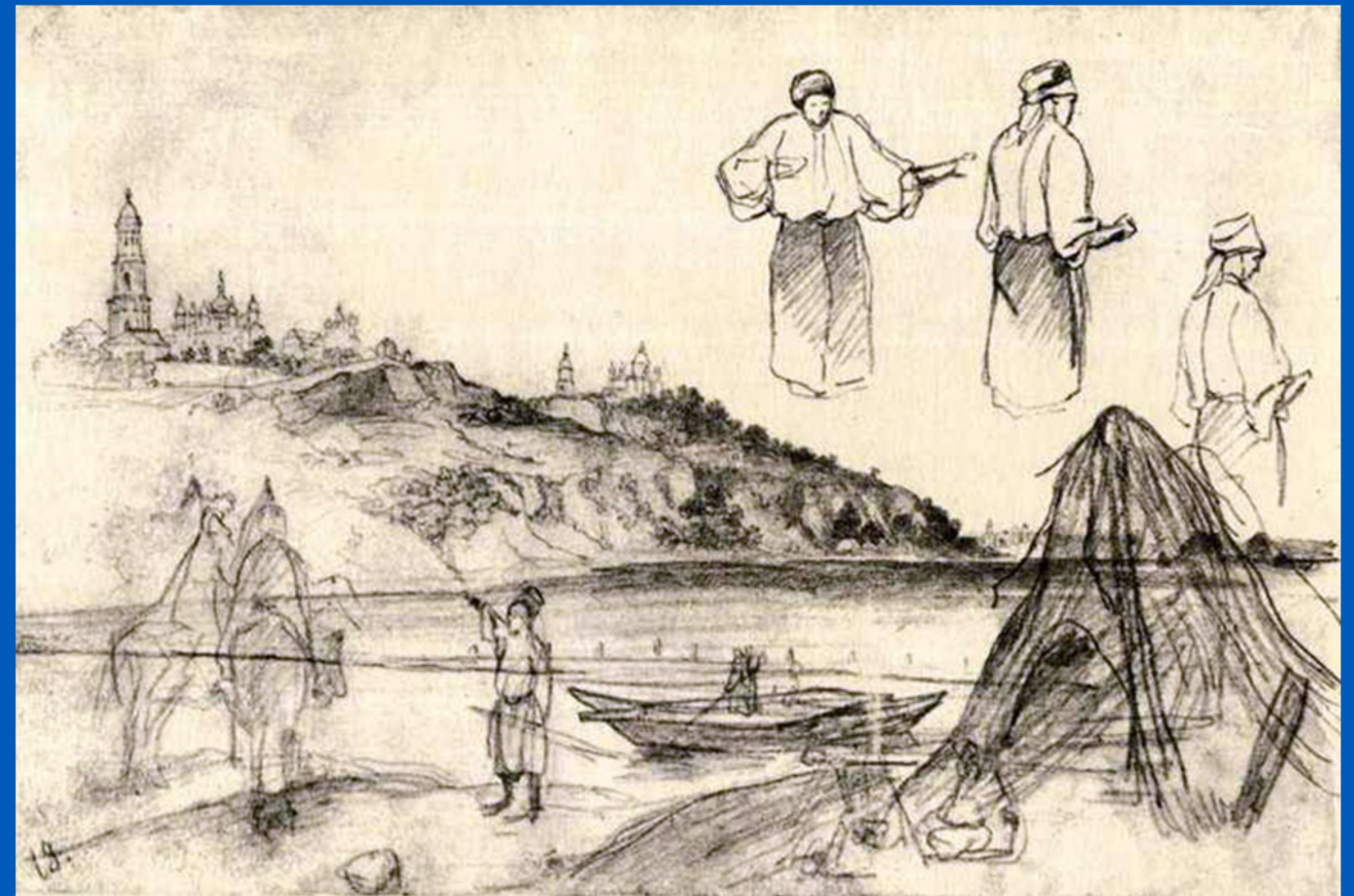
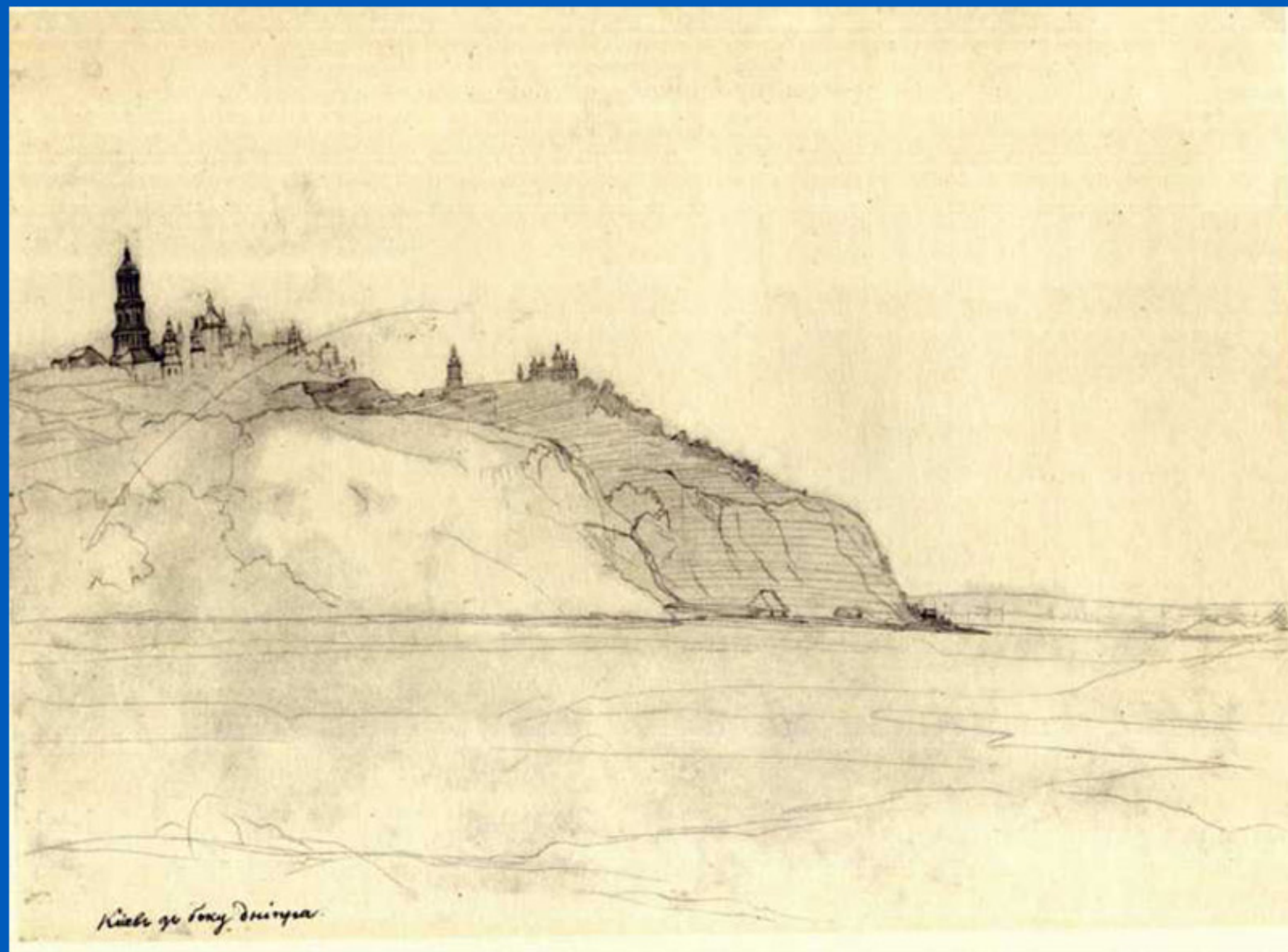

160. У КИЄВІ.
Етюд. Олівець. [V—IX 1843].

Того ж року учень Академії мистецтв Тарас Шевченко здійснив свою першу подорож Україною. Обдарований художник виконував тонкі й гармонійні за технікою живопису портрети, етюди, ескізи на теми із життя селян. Він мав намір створити художній альбом «Живописна Україна», до якого зробив кілька офортів та естампів, зокрема «Київський краєвид біля Дніпра», «Видубицький монастир у Києві». Щоб здійснити задум і ознайомити широкі кола громадськості з «Живописною Україною», Шевченко організував передплату, звернувся до Товариства заохочення художників із проханням матеріальної допомоги. Але його спроби втілити свою ідею наштовхнулися на нерозуміння, і Шевченко змушений був припинити випуск «Живописної України».

Після закінчення курсу навчання в Академії мистецтв 22 березня 1845 року Т. Г. Шевченку було присвоєно звання «некласного художника». Тоді ж він звернувся до правління Академії з проханням дозволити йому поїздки в Україну для художніх занять. 25 березня йому було видано відповідний квиток, а наприкінці місяця Шевченко виїхав з Петербурга в Україну.

Завдяки рекомендації М. О. Максимовича Київська археографічна комісія неофіційно доручила Шевченкові зробити малюнки історичних пам'яток у Чернігівській і Полтавській губерніях.

Виконуючи доручення комісії, Шевченко замалював чимало історичних пам'яток, брав участь в археологічних розкопках та ілюструванні видань, водночас залишив багато філософських суджень і висловлювань про історичні події.

Друга мандрівка Т. Г. Шевченка Україною тривала два роки. З квітня по червень 1845 року він перебував у Києві, тоді ж був зарахований на посаду художника Київської археографічної комісії при Університеті Святого Володимира.

Свою першу наукову експедицію влітку-восени 1845 року для вивчення й малювання історичних пам'яток Т. Г. Шевченко розпочав з Густинського монастиря, розташованого поблизу Прилук. Про відвідання Густина та роботу там Т. Г. Шевченко згадував в автобіографічній повісті «Музикант».

Донині збереглися три акварелі Т. Г. Шевченка, написані ним під час першої подорожі: «В Густині. Церква Петра і Павла», «В Густині. Трапезна церква», «Брама в Густині. Церква св. Миколая».

В Густині. Церква Петра і Павла

В Густині. Трапезна церква

Брама в Густині. Церква св. Миколая

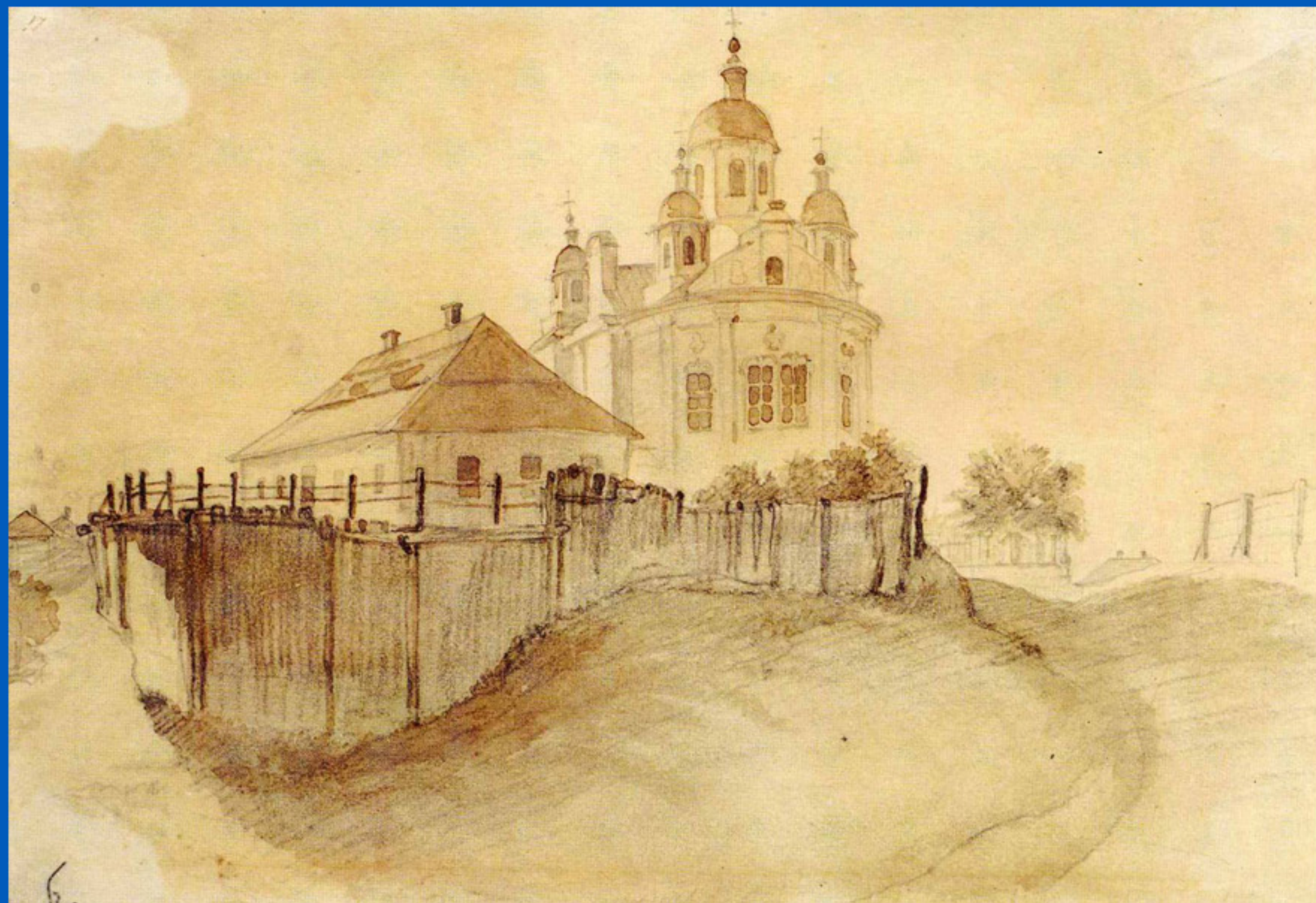

У Василівці

В Решетилівці

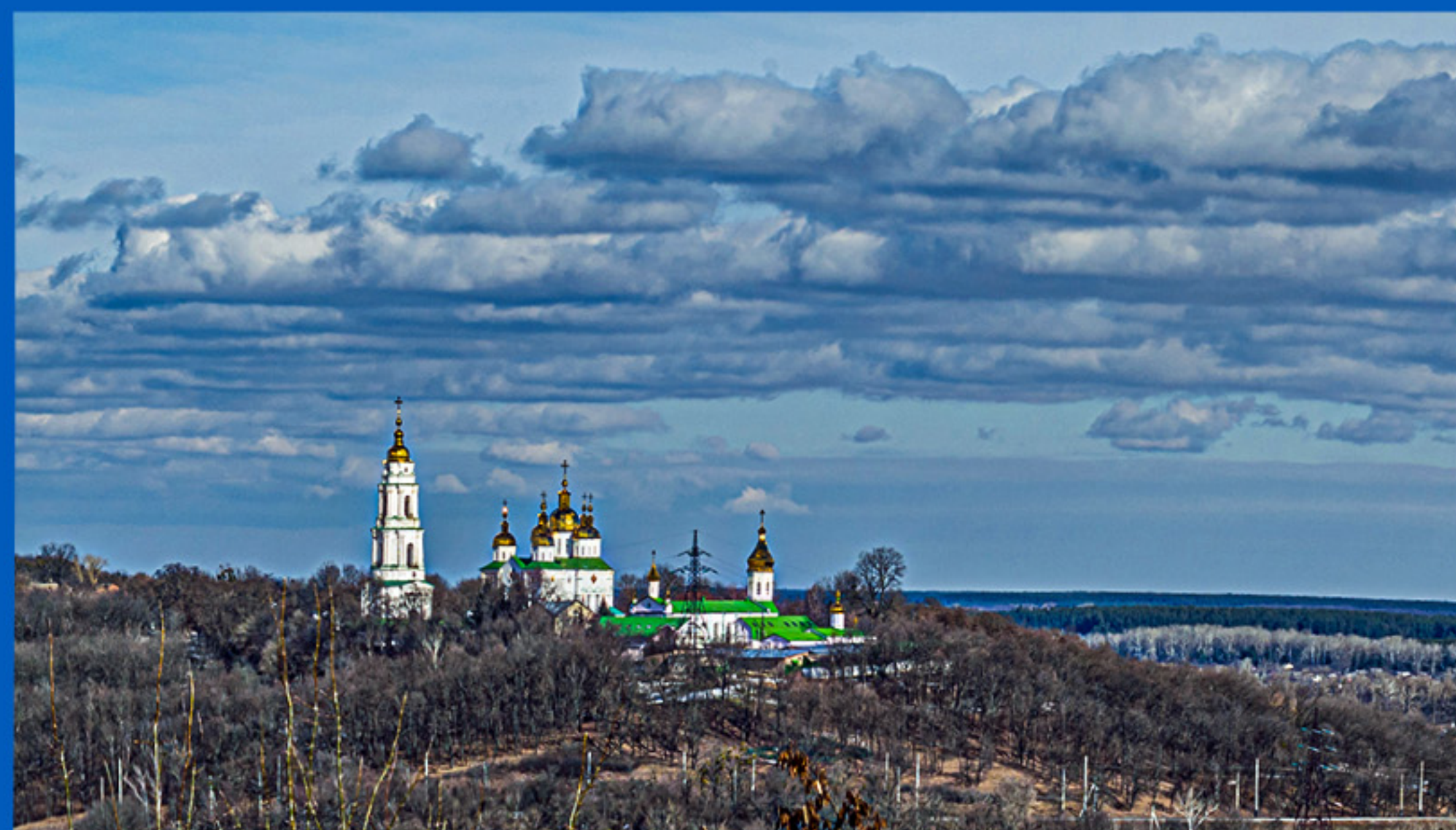
Плідною була також подорож Шевченка на Полтавщину, коли він побував у Яготині, Лубнах, Пирятині, Ромнах, Миргороді, Веселому Подолі, Хоролі, Полтаві, Березовій Рудці, Ісківцях, Переяславі, Єрківцях та багатьох інших містах і селах. У поемі «Великий льох», написаній 1845 року під час перебування в Миргороді, поет у сатиричній формі зобразив феодально-кріпосницький лад в Україні, виступав на захист поневолених народів. Під час літньої подорожі Полтавщиною Шевченко виконав малюнки «У Василівці» (у селі Хорольського повіту, у невеликому маєтку братів Віталія та Івана Родзянків) та «В Решетилівці» (у маєтку Олександра Попова). У Полтаві художник відвідав будинок українського поета І. П. Котляревського і зробив акварельний малюнок «Будинок І. П. Котляревського в Полтаві». Тоді ж намалював Воздвиженський монастир, який потім згадував у повісті «Близнюки».

12 Полтава - Домъ, гдѣ жилъ Ив. Котляревскій и соборъ.

**Полтава
Хрестовоздвижен-
ський монастир**

**Полтава
Будинок
Котляревського
і Успенський
собор**

208. ВОЗНЕСЕНСЬКИЙ СОБОР В ПЕРЕЯСЛАВІ.
Акварель. [VIII—IX 1845].

210. ЦЕРКВА ПОКРОВИ В ПЕРЕЯСЛАВІ.
Акварель. [VIII—IX 1845].

207. МИХАЙЛІВСЬКА ЦЕРКВА В ПЕРЕЯСЛАВІ.
Акварель. [VIII—IX 1845].

З Полтави в серпні 1845 року Шевченко виїхав до Переяслава, де жив його приятель ще з петербурзьких часів лікар Андрій Козачковський, у якого він гостював (з перервами) до початку січня 1846 року. Козачковський лікував поета, коли той важко хворів. У Переяславі Шевченко написав свої геніальні поеми «Наймичка», «Кавказ», посвяту П. Шафарикові до поеми «Єретик», вірш-послання «Заповіт», намалював церкву Покрови та Вознесенський собор.

211. АНДРУШІ.
Сепія. [VIII—X 1845].

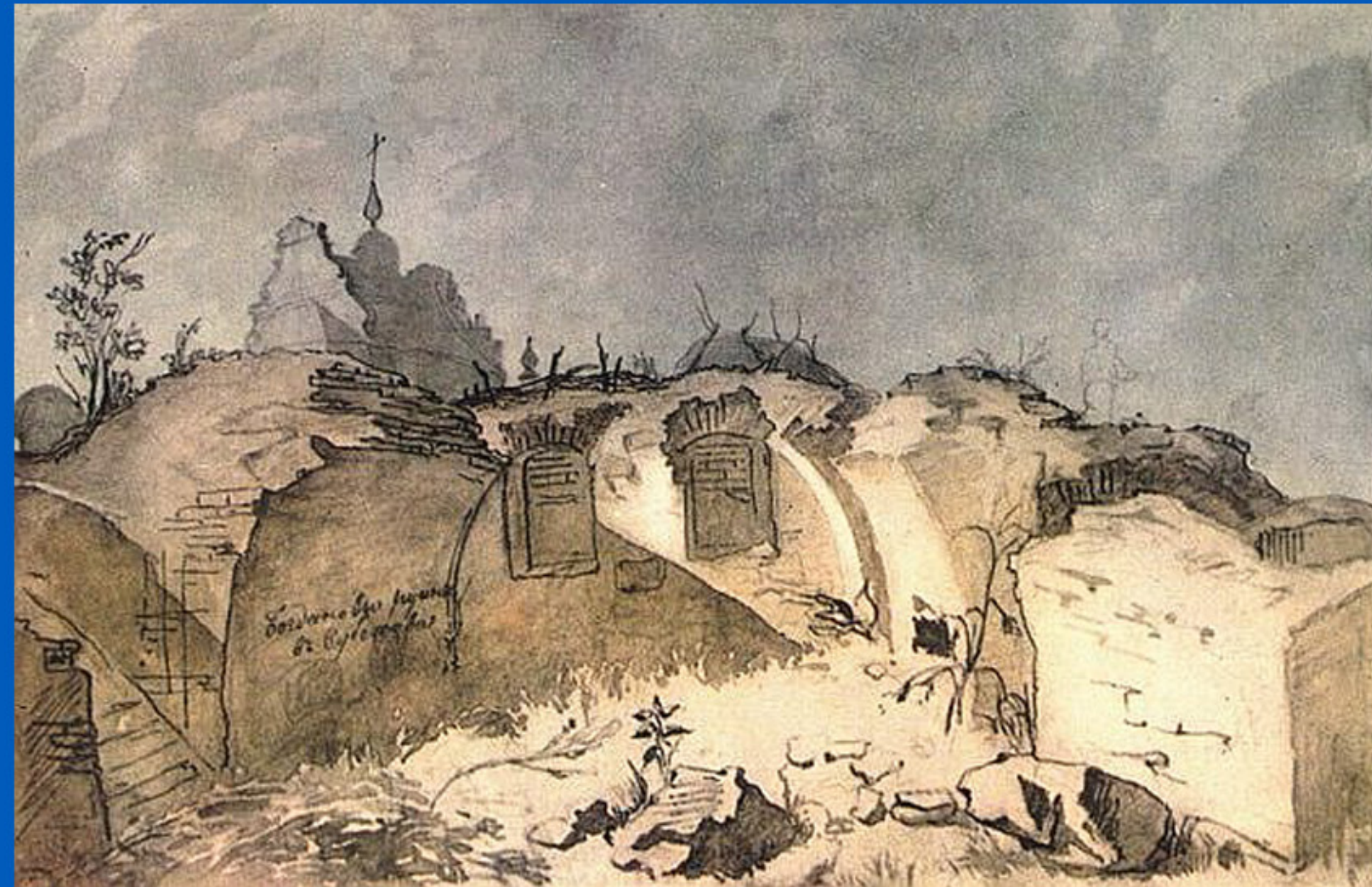
Під час спільної поїздки з Козачковським в Андруші на Дніпрі Тарас Григорович змалював місцеві краєвиди, зокрема краєвид з будинком, де вони зупинялися. Перебуваючи в Переяславі, Шевченко виїжджав у с. В'юнище (затоплено зі спорудженням Канівського водосховища) у маєток Степана Самойлова – давнього близького друга Козачковського. Тут поет створив низку поетичних шедеврів, серед яких – «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє», «Холодний Яр», «Минають дні, минають ночі...», «Три літа»; про його перебування в садибі Самойлова нагадує малюнок-сепія «У В'юнищі».

227. У В'ЮНИЩІ.
Сепія. [VIII—X 1845].

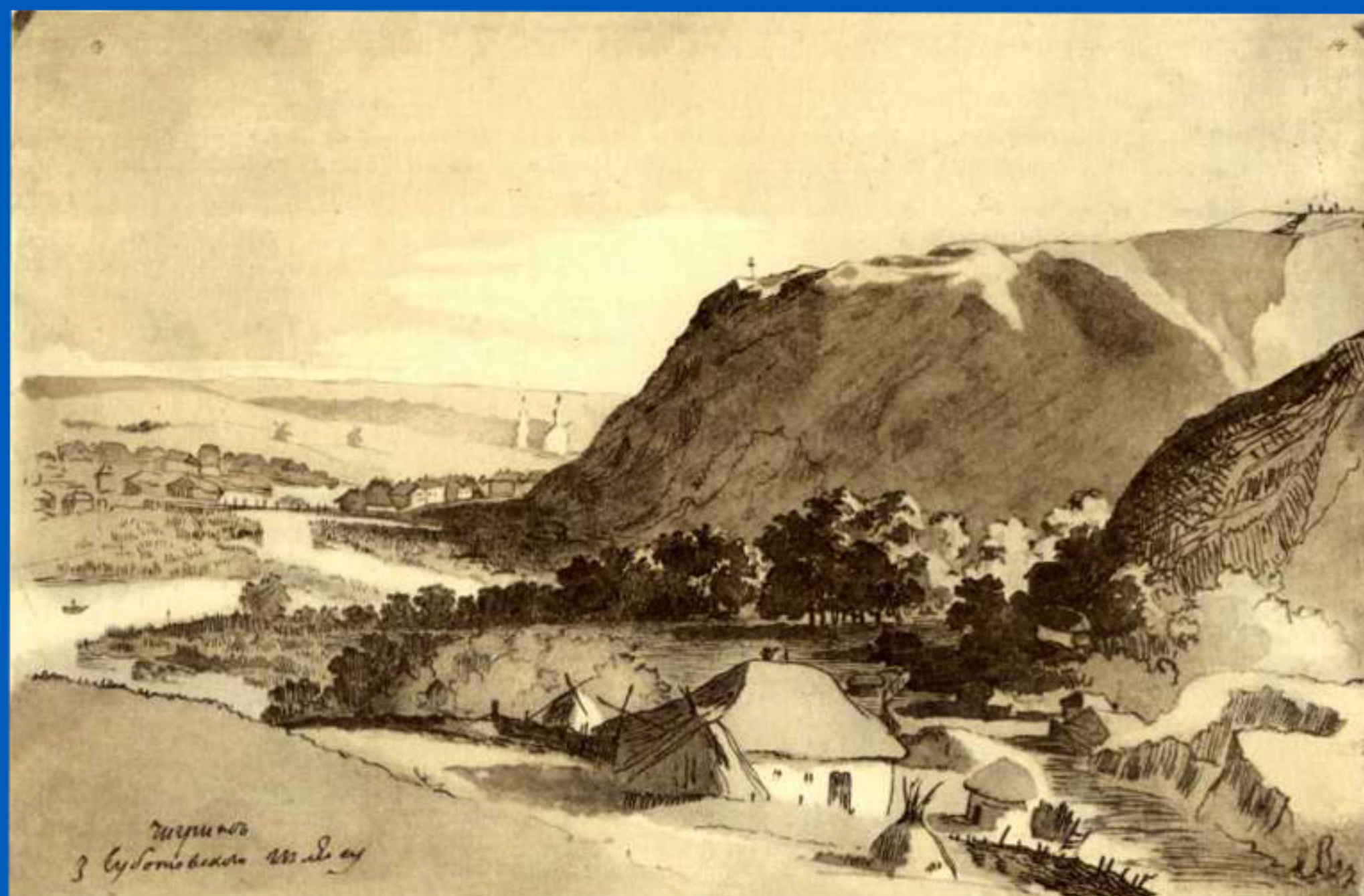

214. КОМОРА В ПОТОКАХ.
Акварель. [Кінець серпня 1845].

Із В'юнища Шевченко вирушив у с. Потік у маєток Василя Тарновського (старшого), де прожив близько двох тижнів і створив акварель «Комора в Потоках».

Улітку 1845 року Шевченко здійснив подорож у Чигирин і Суботів. Малюнки Тараса Григоровича стали документами, що відобразили тодішній стан історичних пам'яток: «Кам'яні хрести в Суботіві», «Богданові руїни в Суботіві», «Богданова церква в Суботіві», «Мотрин монастир», «Чигиринський дівочий монастир», «Чигирин з суботівського шляху».

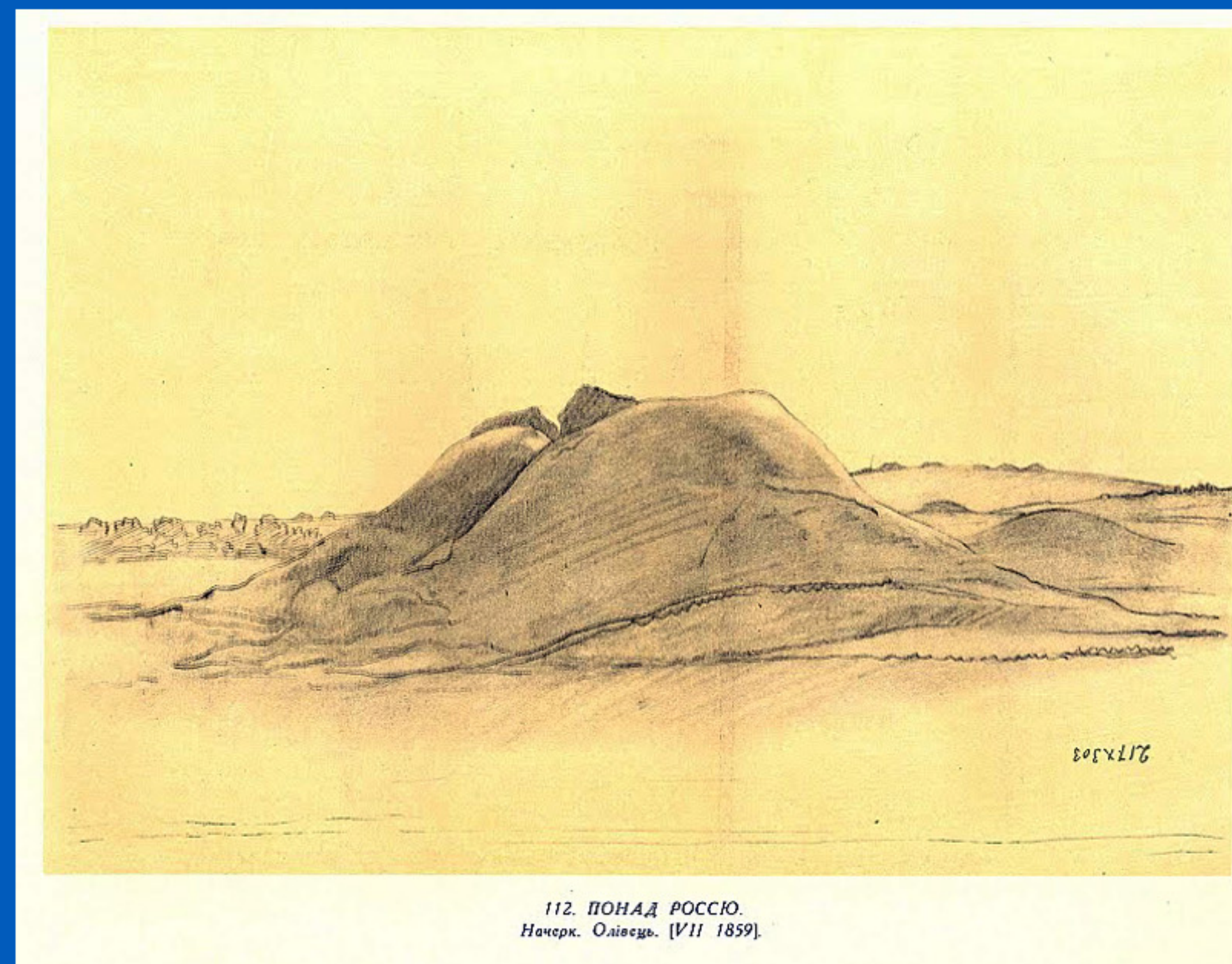
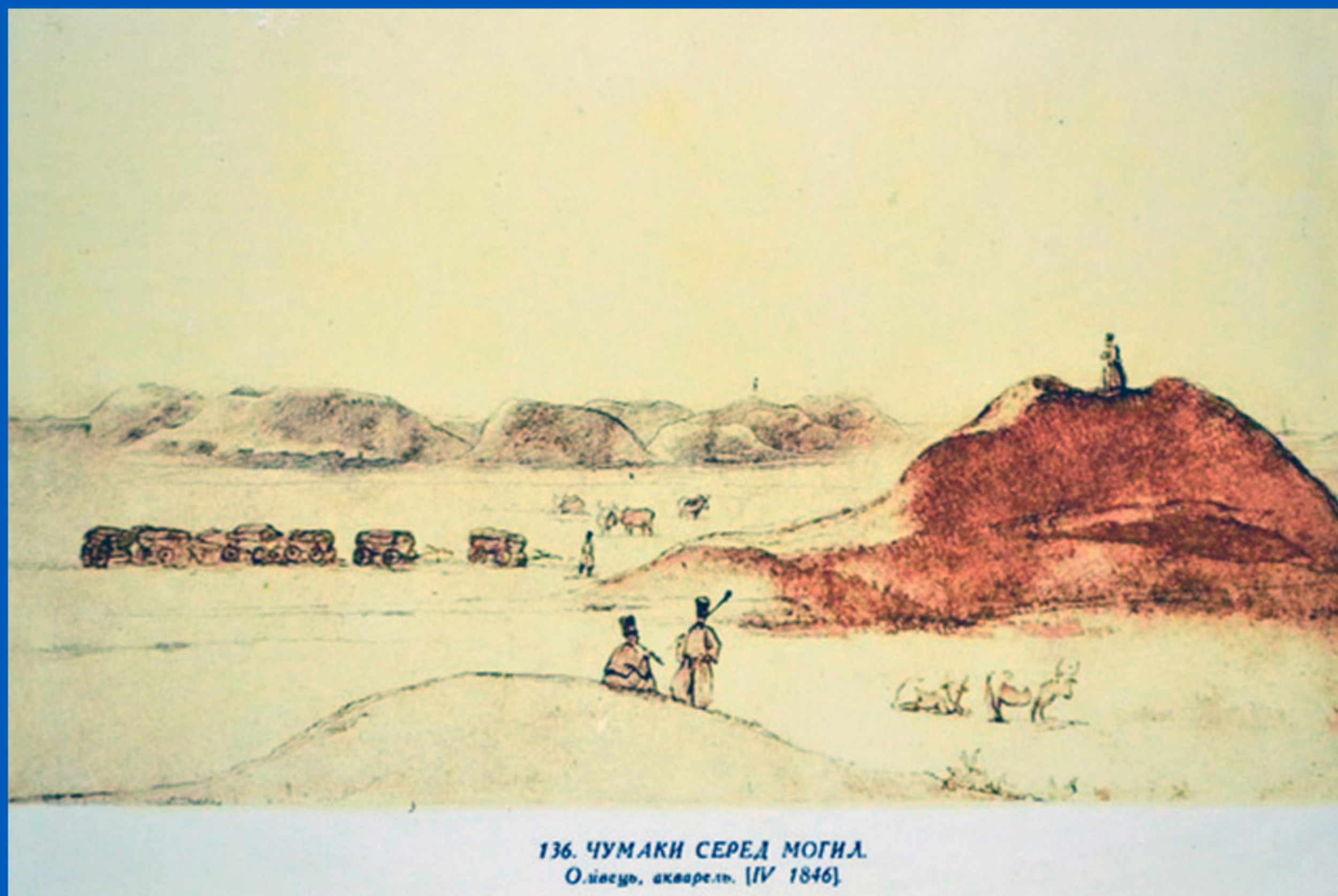
**Чигиринський
дівочий
монастир**

**Богданова
церква
в Суботіві**

**Чигирин
з Суботівського
Шляху**

**Мотрин
Монастир**

Тоді ж, улітку 1845 року, Шевченко брав участь в археологічних розкопках могили Переп'ятиха у Васильківському повіті на Київщині під керівництвом професора М. Д. Іванишева. За результатами роботи експедиції Археографічна комісія ухвалила рішення видати окремий альбом – «Древности», до якого ввійшли одинадцять таблиць із малюнками, у тому числі із зображенням могили Переп'ятиха. Одним із двох ілюстраторів альбому був Т. Г. Шевченко. А наприкінці листопада 1845 року Шевченко представив Київській археографічній комісії малюнки історичних пам'яток Чернігівщини та Полтавщини. Праця художника була належним чином оцінена, у журналі засідань комісії від 10 грудня 1845 року містився запис про зарахування Т. Г. Шевченка її співробітником як художника й етнографа.

135. КОЛО СЕДНЕВА.
Туш, сепія, акварель. [IV 1846]

137. В СЕДНЕВІ.
Сепія. [IV 1846]

Виконуючи доручення Археографічної комісії зарисувати й описати стародавні споруди, кургани й урочища, Шевченко разом з письменником О. С. Афанасьєвим-Чужбинським у січні-квітні 1846 року здійснив другу наукову подорож через Лубни, Прилуки та Ніжин до Чернігова.

У Чернігові Шевченко оглянув та описав рештки цитаделі, Спаський і Борисоглібський собори, церкву Успіння в Єлецькому монастирі, Борисоглібську і П'ятницьку церкви, Троїцький монастир, колишній будинок наказного гетьмана України Павла Полуботка. На запрошення Андрія Лизогуба, який дуже високо цінував творчість Шевченка, поет у березні 1846 року прибув у його маєток у с. Седнів поблизу Чернігова. Лизогуб сам любив малювати, тому в нього була добре облаштована майстерня, у якій працював Шевченко. Тут були створені малюнки «Коло Седнева», «В Седневі», «Чумаки серед могил».

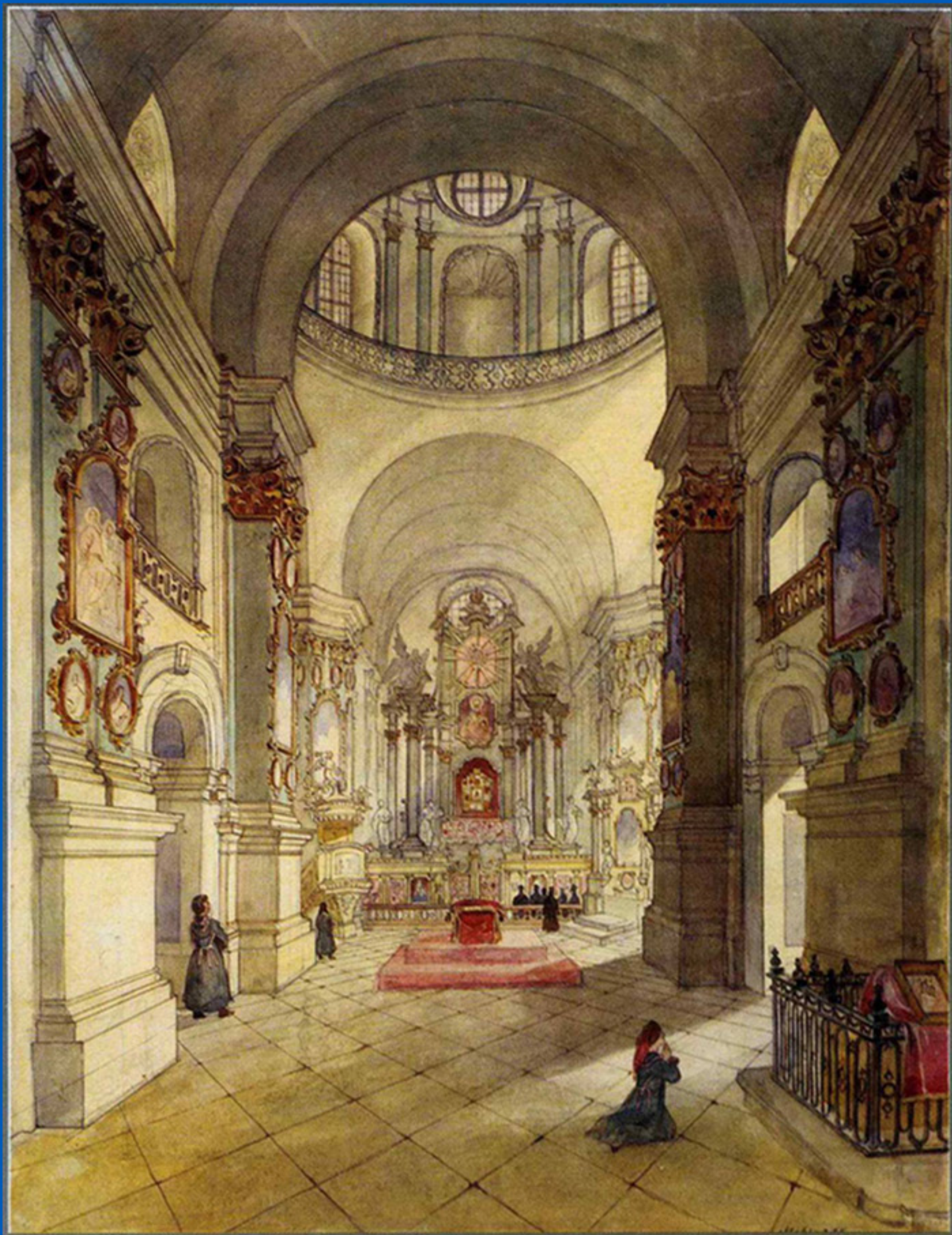
Навесні 1846-го Шевченко повернувся з Чернігівщини до Києва, де познайомився і зблизився з багатьма членами Кирило-Мефодіївського братства: професором кафедри російської історії М. Костомаровим. М. Гулаком, М. Савичем, професором хімії С. Зеновичем, учителем історії Д. Пильчиковим (вихованець Університету), студентами В. Білозерським, О. Марковичем, І. Посядою, О. Навроцьким, Г. Андрузьким. Шевченко, який проповідував ідею єднання вільних слов'ян, відразу відчув себе «своїм» у цьому товаристві й перейнявся ідеями братчиків. Важливе місце в діяльності Т. Г. Шевченка як співробітника Київської археографічної комісії посідало малювання історичних пам'яток Києва. Разом із художником-пейзажистом М. М. Сажиним Шевченко працював над незавершеним альбомом «Види Києва». Тут він написав акварелі «Костьол у Києві», «Аскольдова могила» та інші. Насправді малярських робіт мало бути значно більше. Але, на жаль, після арешту митця у квітні 1847 року альбом з його київськими етюдами зник безслідно.

Шевченко Тарас. Сторінка альбому 1846-1850 рр. У липні-серпні на могилі Переп'ят.
Папір, олівець. 11,9 × 17,3. Інститут літератури НАН України, Ф. 1, № 108.

У липні-серпні 1846 року Шевченко брав участь у другій археологічній експедиції, що вела розкопки могили Переп'ятиха, для виконання художніх, картографічних і рисувальних робіт. До наших днів дійшло два малюнки, один з яких, «Курган Переп'ятиха до початку розкопок», приписують Тарасу Шевченку. За іншою версією, її автором є художник О. Сенчило-Стефановський.

Восени 1846 року Т. Г. Шевченко здійснив третю наукову подорож Україною. 21 вересня він одержав від Київської археографічної комісії доручення з програмою етнографічних і художніх робіт. Доручення підписав генерал-губернатор Д. Г. Бібіков. Крім цього, Т. Г. Шевченко одержав ще один документ – «Открытое предписание» за підписом того ж генерал-губернатора. У ньому вказувалося, що пред'явник його – співробітник Київської археографічної комісії, вільний художник Шевченко має доручення збирати в Київській, Подільській і Волинській губерніях різні відомості про народні перекази, розповіді про кургани, давні пам'ятки, а також давні акти, папери й тому подібне. Міським і земським поліціям приписувалось «оказывать г. Шевченко при исполнении сего поручения самое деятельное законное содействие».

Наприкінці вересня 1846 року Шевченко виїхав на Поділля й одразу відвідав Кам'янець-Подільський. Тоді ж митець побував у Кам'янецькій фортеці. На Волині йому було доручено намалювати загальний вигляд Почаївської Лаври, краєвид з тераси Почаївської гори та зарисовки інтер'єру головного монастирського храму.

**Тераса
в Почаївській
Лаврі**

**Краєвид
з кам'яними
бабами**

**Хрест
св. князя Бориса
в Переяславі**

**Синагога
в Зінкові**

Наприкінці жовтня 1846 року Т. Г. Шевченко повернувся до Києва, а 31 грудня подав у канцелярію генерал-губернатора рапорт із додатком шнурового зошита про грошові витрати під час відрядження в справах Київської археографічної комісії. Це було останнє доручення, яке він виконав перед арештом у квітні 1847 року.

Упорядники:
Н. Будзинська,
А Чекановський

Вид на Вишгород

Капличка на Черкаському замчищі

Джерела та література

Альбом. Тарас Шевченко. 1976. Київ.
Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників. 1956. Київ.
Доля. Книга про Тараса Шевченка в образах та фактах. 1993. Київ.
Енциклопедія історії України. 2013. Київ, т. 10, с. 619–623.
Жур, П. 2014. Труди і дні Кобзаря. Київ.
Зайцев, П. 1955. Життя Тараса Шевченка. Нью-Йорк; Париж; Мюнхен.
Т. Г. Шевченко. Біографія. 1984. Київ.
Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: в 10 т. 1963–1964. Київ, т. 7–10.
<https://www.t-shevchenko.name/uk/Painting.html>
https://taras-shevchenko.com.ua/ua/roboty_list/spisok-hudozhnih-robit.htm

Вид на Дальні печери

